

دکتر محمدیان، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی:

مهجوریت‌زدایی از قرآن

نگاهی به اهداف جشنواره دوازدهم کتاب‌های رشد

نصرالله دادار

اشاره

حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان معاون وزیر آموزش و پرورش و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی طی گفت‌وگویی به سؤالات ما پیرامون جشنواره کتاب‌های قرآنی پاسخ گفت. دکتر محمدیان در این گفت‌وگو با بیان این نکته که قرآن در بین ما مهجور است و باید از این کتاب الهی مهجوریت‌زدایی کنیم، افزود: اختصاص یافتن دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی به کتاب‌های قرآنی در راستای همین هدف بوده است. متن این گفت‌وگو را در ادامه می‌خوانید:

چون‌آقای دکتر محمدیان! لطفاً بفرمایید چه نیاز و ضرورتی موجب شد که دوره دوازدهم جشنواره به کتاب‌های قرآنی اختصاص دهید.

ضمن تشکر از دفتر انتشارات و بخش سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی آن، که پیشنهاد مرا مورد توجه قرار دادند و این دوره از جشنواره را به کتاب‌های قرآنی اختصاص دادند، من معتقد هستم که قرآن هنوز هم در بین ما مهجور است؛ یعنی ما قرآن را خوب نشناخته‌ایم و نتوانسته‌ایم آن را وارد عرصه زندگی و حیاطمان کنیم. قرآن در حاشیه زندگی ماست. ما با قرآن مأنوسیم، اما بیشتر برای تبرک جستن یا تفأل زدن و استخاره کردن و این‌ها؛ قرآن هنوز به اندازه حقیقت آن در جامعه رواج پیدا نکرده است. البته هر آن‌چه ما امروز از زیست قرآنی داریم و آن مقدار از زندگی ما و نظام ما که صبغه الهی گرفته است، از همان اندک توجهی است که به قرآن داریم در واقع «نمی» از «بیم» قرآن به دامن ما نشسته است؛ ولی کافی نیست. هنوز فضا و جو ما آن قدر قرآنی نشده است که وقتی استنشاق معنوی می‌کنیم، بوی قرآن به مشاممان برسد. بنابراین مهجوریت قرآن باقی است و ما باید کاری برای آن انجام دهیم. به‌رحال اختصاص یافتن جشنواره

دوازدهم به کتاب‌های قرآنی، گامی در این جهت است.

مهجوریت‌های قرآن

چون‌آقای دکتر محمدیان! به نظر شما مهجور بودن قرآن بیشتر در چه لایه‌هایی است؟

مهجوریت قرآن لایه‌های مختلفی دارد. اولین لایه این است که ما به‌عنوان مسلمان، نتوانیم با قرآن همان مسّ یا تماس ابتدایی را داشته باشیم. مسّ ابتدایی هم این است که قرائت یا تلاوت قرآن را بدانیم ولی همین موضوع (تلاوت قرآن) برای ما فراگیر نیست و این لایه اول مهجوریت است. ما هنوز بی‌سوادی قرآنی داریم. هنوز بعضی از بزرگ‌سالان وقتی قرآن را می‌بینند، از آن، به نوعی، واژه دارند. چون قرآن را بلد نیستند. کسی هم که از قرآن واژه داشته باشد نمی‌تواند با آن تماس بگیرد. بنابراین ما باید قرآن‌آموزی را عام و فراگیر کنیم. این عیب بزرگی است که کسی مسلمان باشد ولی نتواند حداقل قرآن را تلاوت و قرائت کند. در اینجا تکلیف نظام تعلیم و تربیت و آموزش و پرورش کشور این است که دانش‌آموزان را در دوره ابتدایی با آموزش روخوانی و روان‌خوانی با قرآن مأنوس کند.

دومین لایه از **مهجوریت** قرآن این است آن‌هایی هم که می‌توانند قرآن را بخوانند، نمی‌توانند قرآن را از نظر مفاهیم و معانی درک کنند.

درست است که خط، لفظ، کتابت و خواندن قرآن نور است و تلاوتش انسان را نورانی می‌کند. اما درک حقیقت قرآن از قرائت بدون تدبیر حاصل نمی‌شود. لذا معصوم (ع) می‌فرماید: «لاخیر فی قرائة لیس فیہ تدبر». یعنی در قرائت قرآنی که در آن تدبیر نباشد، خیر نیست. اولین ورودی تدبیر هم فهم معانی قرآن است. ما باید بدانیم که دلالت‌های الفاظ قرآن بر چه معانی و مفاهیمی است. باید مفهوم قرآن را بدانیم. ما الان قاریانی داریم که وقتی قرآن

چرا برای مهجوریت‌زدایی از قرآن چه پیشنهادهایی دارید؟

به نظر من مدیر هر دستگاهی در حوزه خودش باید برای این کار برنامه داشته باشد. ما در حوزه آموزش و پرورش، احساس کرده‌ایم که یک برنامه‌های رسمی باید طراحی کنیم. برنامه‌های رسمی ما هم همان برنامه‌های آموزشی در چارچوب برنامه درسی ملی است. قدم به قدم جلو می‌رویم.

ولی کافی نیست. همچنان که در برنامه درسی، در بسیاری از عناوین دروس و حوزه‌های یادگیری احساس می‌کنیم نیازمند پشتیبانی و حمایت علمی، فرهنگی و آموزشی هستیم، در حوزه یادگیری قرآن چنین احساسی داریم.

شما می‌بینید در حوزه دروس تجربی، ریاضی یا زبان خارجی چقدر بخش خصوصی آمده است و پشتیبانی می‌کند؛ ولی ما در حوزه معارف اسلامی و قرآنی نتوانسته‌ایم از استعدادهای عمومی کشور استفاده کنیم و این‌ها را به صورت هم‌افزا در کنار هم قرار دهیم.

همه ما علاقه‌مند به قرآن هستیم ولی از برنامه‌های همدیگر در این زمینه خبر نداریم. پس به یک هماهنگی نیاز است تا هم‌افزا شویم و از کارهای تکراری، موازی و یا کم‌اثر اجتناب کنیم و این حاصل نمی‌شود مگر اینکه افراد را دعوت و تشویق به همکاری کنیم. این حوزه خیلی نیازمند کار است.

متأسفانه یک کج‌تابی یا بدفهمی هم وجود دارد و آن این است که مردم فکر می‌کنند چون حکومت اسلامی است، هر چه که رنگ و بوی اسلامی دارد، خود حکومت باید متولی آن شود. این برداشت ناصوابی است.

حاکمیت اسلامی در جای خودش

یک وظایفی دارد؛ اما آحاد

ملت هم وظیفه

دارند. همان‌طور

که در نیمه

شعبان،

تلاوت می‌کنند، وقف و ابتدایی که می‌کنند درست نیست؛ لحنی هم که به کار می‌برند درست نیست؛ نفس‌گیری‌هایی که می‌کنند، درست نیست. این‌ها به دلیل آن است که معنای آیه‌ای را که می‌خوانند نمی‌فهمند. معانی و مفهوم قرآن برایشان فهم نشده است. پس دستگاه تعلیم و تربیت کشور لازم است حداقل در دوره اول متوسطه، بین آموزش زبان عربی و فهم قرآن پل بزند و از آموزش عربی برای فهمیدن قرآن بهره بگیرد. حداقل انتظار این است که اگر دانش‌آموزان واژگان کم‌بسامد قرآن را بلد نیستند واژگان پر‌بسامد آن را بلد باشند.

یک مهجوریت دیگر قرآن این است که رفتارهای قرآنی برای ما ملکه نشده است. ما نمی‌دانیم قرآن از ما چگونه زیستنی را می‌خواهد تا همان‌گونه زندگی کنیم. قرآن اساساً کتاب و قانون زندگی است. ما باید زیست قرآنی داشته باشیم. لذا اگر تلاوت و قرائت قرآن می‌کنیم یا داستان‌های قرآن را نشر می‌دهیم و می‌خواهیم لطایف آن را بدانیم، برای این است که براساس قرآن زندگی کنیم. مثلاً وقتی داستان حضرت یوسف (ع) را می‌خوانیم یعنی این که ای جوانان! شما اگر یوسف هم باشید برادر بدخواه دارید. تو را می‌فریبند و برایت چاه می‌کنند. همچنین به پدران و مادران ما یاد می‌دهد که هر تعداد فرزند داشته باشند متوجه باشند که ممکن است بین آن‌ها اختلاف بیفتند و نسبت به همدیگر حسادت بکنند. باید از داستان حضرت یوسف فهمید که حتی در یک نظام فرعون‌ی اگر کاره‌ای شدید، باید امانت را رعایت کنید و اگر جامعه‌ای به شما اعتماد کرد، باید این اعتماد را پاس داشت. نمی‌توان گفت چون نظام فرعون‌ی است، می‌توان دزدی کرد و دروغ گفت. چون آدم‌ها هستند که از نظام‌ها بهره‌مند می‌شوند.

ما شک نداریم که وقتی نظام جمهوری اسلامی آمد، انصافاً قرآن را به صحنه آورد. ما در گذشته قاری و حافظ برجسته قرآن بسیار کم داشتیم؛ اما امروز تعداد کثیری قاری برجسته و حافظ قرآن داریم. ولی عقب‌ماندگی ما در قرآن آن قدر زیاد است که هنوز به حد نصاب لازم نرسیده‌ایم. این است که می‌گوییم از قرآن باید مهجوریت‌زدایی کنیم.

برنامه‌ریزی‌ها مبتنی بر قرآن نیست

اضافه بر این‌ها من معتقدم که اساساً در نظام برنامه‌ریزی کشور قرآن مهجور است و این به سران و برنامه‌ریزان کشور برمی‌گردد. یعنی برنامه‌ریزی‌های آن‌ها مبتنی بر قرآن نیست. در نظام تعلیم و تربیت ما بعد از سی و چند سال، آن هم در سال‌های اخیر، در حد اندکی از قرآن متأثر شده‌ایم. یعنی برنامه‌ریزی درسی ما مبتنی بر قرآن نیست. برنامه‌ریزی اقتصادی و سیاسی ما مبتنی بر قرآن نیست. بله، در جاهایی از قرآن متأثر شده‌ایم ولی الصافی عمل کرده‌ایم؛ در صورتی که در مورد قرآن نباید الصافی عمل شد. باید در هر تنیدگی برنامه‌ها ایجاد شود. یعنی وقتی برنامه توسعه یا چشم‌انداز را می‌نویسیم، سطر به سطر آن‌ها مستندهای قرآنی داشته باشد یا حداقل مغایر با قرآن نباشد.

عیب بزرگی است که کسی مسلمان باشد ولی نتواند حداقل قرآن را تلاوت و قرائت کند. در اینجا تکلیف نظام تعلیم و تربیت و آموزش و پرورش کشور این است که دانش‌آموزان را در دوره ابتدایی با آموزش روخوانی و روان‌خوانی با قرآن مأنوس کند

دولت وظیفه دارد چراغان کند و پرچم بزند خود مردم هم باید کار خودشان را بکنند و ابزار علاقه به حضرت حجت(عج) بکنند و البته این کار را هم می‌کنند. در محرم و عاشورا هم مردم خودشان به میدان می‌آیند. در مورد قرآن هم همین‌طور است ولی نهادهای دولتی هم برای ترویج فرهنگ قرآن سرجای خود وظیفه دارند. بر همین اساس بود که ما به این نتیجه رسیدیم که مخصوصاً در حوزه مسئولیت خودمان کاری بکنیم. این بود که گفتیم ناشران، مؤلفان، نویسندگان و اهل قلم برای آموزش بچه‌هایی که از سن ۵ تا ۱۸ سالگی آموزش و پرورش عهده‌دار آنان است بیایند کار کنند و کمک کنند و این را هم متواضعانه و خاضعانه خواستیم. ما برای نوجوانان و جوانان در زمینه فرهنگ قرآن، آثار بسیار کمی داریم. پس گام اول این است که دیگران را تشویق کنیم تا به میدان بیایند.

گام دوم استانداردسازی است. چون همین کارهایی هم که تاکنون انجام شده، هم از نصاب لازم برخوردار نیست؛ به عبارت دیگر با آن چه که در برنامه درسی، آموزشی و تربیتی است همسویی و همخوانی لازم را ندارد. برای این کار نیازمند یک استانداردهایی بودیم که خوشبختانه آن‌ها را تهیه کردیم.

البته در این کار، چون این اولین بار بوده، دوستان قطعاً اغماض‌هایی هم داشته‌اند تا فعلاً بعضی از کتاب‌ها بیاید و ما آن‌ها را بررسی و احیاناً تشویق کنیم و بگوییم امسال این‌ها بهترین‌ها بودند؛ ولی براساس استانداردهای ما باید کارهای بهتری برای آینده تولید شود.

گاهی اوقات کتاب‌هایی به دست من می‌رسد که نگاه می‌کنم و جای تعجب دارد. اخیراً چند کتاب داستانی قرآنی را نگاه می‌کردم. دیدم بخشی از این‌ها نه تنها مستندات قرآنی ندارد، بلکه ریشه در اسرائیلیات دارد. چیزی که ما می‌گوییم و می‌خواهیم باید خودش مبتنی بر قرآن باشد و اگر فضا سازی داستانی می‌کنیم باید با روایات صحیح داستان‌سازی کنیم. اما این‌ها فکر کنیم می‌توانیم در خیال‌های خودمان جولان بدهیم و چیزهایی تهیه کنیم که حاصل آن این اسرائیلیات باشد، درست نیست و این‌ها نباید در معارف قرآنی و اسلامی وارد شود. فکر نباید ضعیف و بچه‌گانه باشد. فکر باید بزرگ، توانمند و قوی باشد ولی برای بچه‌ها باشد.

ما متأسفانه در فهم این مسئله در کشور دچار کژتابی هستیم. گاهی فکر می‌کنیم آن‌ها که برای بچه می‌نویسند باید تنک‌مایه و سبک مغز باشند. در حالی که نویسنده کار کودک یا نوجوان باید متخصص باشد. این‌طور نیست که چون کار برای بچه‌هاست، هر کسی می‌تواند این کار را انجام دهد. این فکر غلط را در آموزش و پرورش هم داریم. فکر می‌کنیم هر کس که دیپلم دارد، می‌تواند معلم ابتدایی شود.

حد نصاب قرآنی هم همین‌طور است. آن کس که می‌خواهد

کار قرآنی برای بچه‌ها بکند، باید هم دانش قرآنی داشته باشد و هم بتواند با بچه‌ها هم‌زبانی کند و برای آن‌ها بنویسد. لذا لازم است این استانداردها را داشته باشیم و مشخص کنیم که مثلاً داستان قرآنی یا تفسیر دانش‌آموزی، این شاخص‌ها و ویژگی‌ها و مشخصات را دارد.

چگونه چه پیشنهادی برای ادامه راه جشنواره قرآنی دارید؟

شروع هر کاری خوب است، اما تداوم آن مهم است. این کاری که شما امروز شروع کرده‌اید باید سال‌ها ادامه دهید تا به آن مقصود اصلی برسید. اگر کار را نیمه‌تمام رها کنید، سرمایه‌ها را هدر داده‌اید. ما باید به روزی برسیم که اگر از ما بخواهند صد کتاب قرآنی برای دوره ابتدایی معرفی کنیم، داشته باشیم. البته باید مواظب ابهت و قداست قرآن هم باشیم. چون ما بعضی وقت‌ها با ساده‌سازی کاری می‌کنیم که در حقیقت کم‌ارزش‌سازی اتفاق می‌افتد. نباید این اتفاق رخ دهد. ساده‌سازی غیر از کم‌ارزش‌سازی است. قرآن کتاب مقدس است و باید از قداست آن حفاظت شود.

احساس من این است که می‌توانیم با آغاز این کار در همان مسیری قدم برداریم که مقام معظم رهبری فرمودند: امیدوارم آموزش و پرورش در مهجوریت‌زدایی قرآن کاری بکند کارستان. پس همه برنامه‌های ما باید به سمتی پیش برود که ان شاء... در ۱۰ سال آینده در کنار قاریان و حافظان برجسته قرآنی، مدیر در قرآن و مفسر در قرآن داشته باشیم و در کنار این‌ها گنجینه فرهنگی کشورمان هم آکنده از کتاب‌ها و کارهای قرآنی بشود.

چگونه چه انتظاراتی از ناشران، مؤلفان و نویسندگان کشور در این مسیر دارید؟

احساس من به‌عنوان یک طلبه این است که همه ما مدیون قرآن هستیم؛ مخصوصاً ناشران و نویسندگانی که در حوزه معارف قرآنی و اسلامی کار می‌کنند. به‌ویژه ناشران قم و مشهد باید نسبت به قرآن اهتمام داشته باشند و سعی‌شان این باشد که آثار فخیم و فاخر تولید کنند. من می‌خواهم بگویم تولیدات این ناشران باید به‌گونه‌ای باشد که قابلیت تنه زدن به ناشران برجسته دنیا را داشته باشد. آن‌ها باید ببینند ناشرانی که در اروپا در رابطه انجیل برای بچه‌ها کار می‌کنند چه کار می‌کنند. الگو گرفتن بد نیست. فن و مهارت است. ببینید آن‌ها از چه نوع مطالبی، چه زبانی، چه نقاشی‌هایی، چه خط‌هایی و چه کاغذهایی استفاده می‌کنند. برای خانواده‌ها چه می‌کنند. شما می‌دانید که قرآن بسیار جذاب‌تر از انجیل است. ناشران به‌ویژه ناشران قمی باید همت والای خودشان را نشان دهند. نباید در رابطه با قرآن براساس عرضه و تقاضا عمل کرد که ببینند سود دارد یا نه. سودهای قرآنی را باید برای آخرت‌مان بگذاریم. البته ما هم باید در معاونت سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی و تربیتی، مشاوره

درست است که خط، لفظ، کتابت و خواندن قرآن نور است و تلاوتش انسان را نورانی می‌کند. اما درک حقیقت قرآن از قرائت بدون تدبر حاصل نمی‌شود

فرمود: «علم ما را یاد بگیرند و به مردم یاد دهند.» بعد هم فرمود: «اگر مردم به زیبایی کلام ما پی ببرند، حتماً از آن پیروی می کنند.» این معلوم می کند که ما در آموزش کلام اهل بیت و معارف اسلامی و قرآنی، باید هم زیبا بگوییم و هم زیبایی ها را نشان بدهیم. اگر شما دیدید در جایی مردم کلام اسلام را پس می زنند، معلوم می شود که ما به خوبی نگفته ایم یا زبان شناس و مخاطب شناس نبوده ایم یا مطلب را خوب بیان نکرده ایم.

رایگان در اختیار ناشران قرآنی قرار دهیم تا بدانند کتاب هایی که در رابطه با قرآن تولید می کنند حائز چه نوع ویژگی ها و استانداردهایی باید باشد. واقعاً اگر ما این کار را خوب انجام دهیم، یک قدم جهادی برداشته ایم. با انجام این کار جامعه از گزند آسیب ها و آفت ها بیمه می شود. حضرت رضا(ع) فرمود: «خدا رحمت کند کسی که امر ما را احیا کند.» از حضرت پرسیدند احیای امر شما به چه چیز است؟

